

Hvorvidt kan forbryderen forbedres?

(Die Besserungsfähigkeit der
Verbrecher af J. Zimmermann, Strafhausdirektor in Luzern.)

Oversættelse.

Spørgsmålet, om og i hvilken udstrækning fangerne i en strafanstalt ere modtagelige for bestræbelserne for at forbedre dem, og om hvilke praktiske virkninger der kan ventes af de herpå rettede bestræbelser, besvares forskelligt. Dommere og kriminalister forholde sig i almindelighed noget skeptiske; fængselsmænd ere, som naturligt er, gerne rede til at tro på et vist udbytte af deres virksomhed; stemningen plejer at være mest optimistisk der, hvor nøden under hvilken som helst form finder en åben hånd, hos menneskevenlige lægfolk, som med betydelig opofrelse gøre sig umage for at drage den »vildfarende broder« op af forbrydelsens morads.

Tanken på at gøre en fjende af samfundet uskadelig derved, at man afvæbner ham og gør ham til ven, tilhører vor tid. Middelalderen, som næppe kendte frihedsstraffen i den nuværende opfattelse, gav sig ikke tid til at forbedre forbryderen for det jordiske liv eller til at redde og vinde ham for det menneskelige samfund. Vistnok søgte den at stemme den faldne til anger og omvendelse, men gjorde så en mere eller mindre brat ende på hans jordiske tilværelse — en fremgangsmåde, som efter den da gældende

verdensanskuelse ikke kan frakendes en vis praktisk værdi. Med kristendommens milde læresætninger, som »ikke slukker den rygende tande og ikke bryder det knækkede rør«, syntes denne rettergang at komme i modstrid, hvor udelukkende end kristendommen på den tid herskede som religion og verdensanskuelse.

Frihedsstraffens første udviklingsformer, som lidt efter lidt skaffede sig gyldighed ved siden af livs- og legemsstraffen, måtte ved de bestående højst mangelfulde indretninger nødvendigvis frembyde et billede på den dybeste menneskelige elendighed. Det er almindelig bekendt, hvilke forandringer den virksomme menneskekærlighed i vort århundrede har skabt på dette gebet, og hvorledes de tilkæmpede fremskridt, som også have virket tilbage på det almene vel, have været til velsignelse, idet de samtidig gav den formildede straffefuldbyrkelse større fasthed, bestenthed upartiskhed og dermed højere anseelse og intensivere virkning. På grundlaget af samfundets bestræbelser for at skaffe dem, der engang vare komne på afveje, en mere menneskelig lod, udviklede der sig efterhånden den tro, at man på en gavnlig måde kunde komme forbryderiskheden tillivs gennem forbryderens forbedring. De fleste fængselsmænd tiltræde deres stilling med den tanke ikke blot at skulle være fangen en bøddel og slutter, men også en opdrager og redningsmand. De fleste fangers ungdomshistorie er en historie fuld af savn, materiel nød og tillige mangel på kærlighed og alle ideale goder.

Hvilken smuk opgave at afhjælpe denne nød og at få den svage gnist af godt, som findes i den forvildedes sind, til at bryde ud i lys lue!

Men desværre svarer udbyttet langfra til den anvendte møje; det forkrøblede sjæleliv bestemmer sig kun modvillig til det gode, eller, hvis et halvt udbytte er opnået, viser tugthuskulturens drivhusplante sig ikke den kraftige frihedsluft voxen; og den formentlig forbedrede vender atter tilbage. Den smertelige skuffelse hos den humane embeds-

mand ledsages hyppigt af bitre selvbebrejdelser, når han i tilgivelig vildfarelse har udvirket en strafafkortning — benådning eller betinget løsladelse — for sin protegé. Et modløshedens stadium indtræder; »nihilismen« triumferer, den pligtro mand opgiver sit embede og vender sig til en mindre utaknemlig opgave, eller han udfylder sin stilling med halv iver og lader sig nøje med at tjene den offentlige sikkerhed.

Et tredje lader sig også tænke: den ofte skuffede sætter sig hen, studerer faglitteraturen og ser nøje på sin opgave; det ved erfaring skærpede øje viser ham under fangedragten grundforskellige elementer, hvis nøjagtige udskillelse og klassificering han søger at gennemføre i store træk, overladende det i øjeblikket uopnåelige til en bedre fremtid. Han ser, at hverken alder eller straffedom er tilstrækkelig til en rigtig inddeling, og at det, der allermindst fører til målet, er glatvæk i kronologisk rækkefølge at gøre forsøg på at forbedre enhver ny indkommen. Han ser sig nødsaget til at foretage en vis indskrænkning, såvel med hensyn til det kvantitative som til det kvalitative udbytte, d. v. s. han vil for visse individers vedkommende forud give afkald på ethvert udbytte, for andre vil han lade sig nøje med halvt udbytte, og overfor sig selv vil han lade en klog mistillid råde; thi ofte nok er det kun egenkærligheden og forfængeligheden, der foregøgler ham et udbytte. Tillige lærer han ikke at lægge så stor vægt alene på sin egen direkte personlige indvirkning som forbedrings-faktor, men meget mere på fangens forbedrede livsforhold overhovedet, og at bringe denne lærdom i anvendelse. Med tiden vil det også blive ham klart, at de opnåede resultater kun undtagelsesvis kunne fastsættes med tal, at der endogså ved fremturen i forbrydelsen kan være et delvis resultat tænkelig, selv om det ikke lykkes at gøre forbryderen til en brav mand; at det vilde være tåbeligt at plage sig selv med helbredelsesforsøg på en notorisk uhelbredelig, og at publikum begår uret, når det forlanger det umulige og

gør direktøren ansvarlig for en løsladts ny misgerning. Tilsidst vil han sige sig selv, at staten har bestemt sig til at bygge fængsler, ikke blot for at gengælde og forbedre, men først og fremmest for selvopholdelsen og sikkerheden. Måske vil han også, og ganske vist ikke til skade for sig selv, kaste et blik i den ny positivistiske litteratur, der indeholder meget sandt, selv om den også i det store hele skyder udover målet med hensyn til sine resultater, idet den forglemmer, at de mekaniske love alene ikke ere tilstrækkelige til at oplyse de forudgåede psykiske bevægelser. Han vil, medens han i begyndelsen mente friskvæk at kunne forbedre alle, og medens positivismen rentud benægter enhver forbryders forbedring, nu komme til en middelvej; fangeskaren vil under hans prøvende blik dele sig i to store grupper: forbrydere af tilbøjelighed og lejlighedsforbrydere.

Denne udskillelse er dog på ingen måde nøjagtig; de to former glide over i hinanden, og en inddeling, en blot og bar praktik, kan ikke gøre krav på videnskabelighed og vil visselig ikke finde nåde for den positivistisk-anthropologiske skole, der opfatter forbrydelsen som atavisme og forbryderen som en forkrøblet organisme af højere eller lavere grad.

Som forbrydere af tilbøjelighed ville vi ikke blot betegne dem, som have en forbryderisk fortid, men også alle disse typiske forbrydernaturer, hos hvilke forbrydelsen på en vis måde synes at være organisk begrundet.

Det er subjekter med medfødte forbryderiske instinkter, og til dem høre desværre i første linie de allerfleste ungdommelige forbrydere, hvilke lægmanden sædvanlig med urette betragter som de taknemligste objekter for sin penitentiærpædagogik. Endvidere regnes hertil ikke blot individer med mere eller mindre svagt udviklede åndsevner og et kummerligt følelsesliv, men også intelligente forbrydere med tilbøjelighed til sindsforstyrrelser, eller hos hvem der tydelig viser sig en abnormitet i forstandsfunktionerne; endelig også

tilsyneladende normalt anlagte naturer, som kun forse sig på et eneste punkt, men på dette med en sådan sikkerhed og hårdnakkethed, at man uvilkårlig må tænke på en art moralsk eller fysiologisk defekt; dette gælder navnlig forbryderen imod sædeligheden, især når han er recidivist eller har opnået en alder, hvor lidenskaben træder i baggrunden og besindigheden får større overhånd. Hos tyvene har det også ofte udseende af, at organet for ærlighed fuldstændig mangler. Det er hos hele denne store gruppe af forbrydere, at forbryderfysiognomiet, galgenansigtet træder tydeligst frem, og vel oftest mest påfaldende, når de, beredte til at løslades, igen ere iførte deres civile dragt. Vi ville hverken drage fysiognomiken eller Gall's frenologi ind på fængselsvidenskabens område, men vi må tilstå, at hvad Lombroso nævner om ørernes ejendommelige form hos mange lejlighedstve ligesom om den rå sædelighedsforbryders prognatisme (i høj grad fremspringende underansigt), allerede tidligere i gentagne tilfælde har været os påfaldende.

Hos alle disse forbrydere af fødsel, kald eller tilbøjelighed er, bortset fra andre abnormiteter, villien enten udviklet i forkert retning eller svagt udviklet. Det sidste er navnlig ofte tilfældet hos tyve, som i tugthuset strømme over af gode forsætter, der ikke holde stand i friheden. Særlig om dem gælder Reade's ord i hans berømte tugthusroman »It is never too late to mend«: »Ingen er lettere modtagelig for indtryk end disse, vanskeligheden ligger i at gøre indtrykket stående.«

Hos denne gruppe af forbrydere, hvis moralske sygdom er bleven kronisk, vil man i almindelighed kun udrette lidet; hele udbyttet vil indskrænke sig til en vis dressur eller skole, der gør dem til føjelige og letregerlige fanger, uden dog at indvirke dybere og omstemme deres indre.

Sagen viser sig mere gunstig hos den anden store gruppe, hvilken vi have betegnet som »lejlighedsforbrydere«, og til hvilke der ofte hører meget svære tilfælde. I almindelighed kan det vel siges, at mennesket hverken i godt eller

ondt gør store spring, men efterhånden bevæger sig fremad i den ene eller den anden retning. Men det er dog ikke sjældent tilfældet, at den langsomme fremadskriden på skråplanet pludselig går over i et fordærvelig rask tempo og ender med et brat fald. Den faldne kommer til besindelse, erkender med skræk, hvorvidt det er kommet med ham; med angeren følger forsættet om omvendelse, og da villien hverken er så grundig fordærvet eller svag udviklet som hos lejlighedsforbryderen, så har direktøren og sjælesørgeren her et forholdsvis let arbejde. Thi forbedringen er allerede indledet ved fangens indtrædelse, jordbunden forberedt på det bedste, der er blot et overmål af forsagthed eller af selvtillid at bekæmpe, at holde bevidstheden om skyld og forpligtelsen til bedring vågen, og at holde alle skadelige indflydelser borte. Er straffetiden af lang varighed, som jo oftest er tilfældet, så forlader fangen anstalten som et forbedret menneske og bliver igen en brugbar borger. I sådanne tilfælde vil rigtignok anstaltens leder ikke, eller i det mindste ikke for størstedelen, kunne betragte det gunstige udfald som sin personlige fortjeneste uden at overvurdere sig selv; og den beskyttelsesforening, der beriger sin statistik med den slags resultater, står også i fare for at overvurdere sin virksomhed.

Skulle fængselsmandens bestræbelser nu helt og holdent indskrænke sig til denne kategori af fanger, som vi, for at bruge et tidligere billede, ville betegne som akute syge? Nej, men han skal gøre sig det klart, at disse tilfælde byde ham den gunstigste prognose, og at han der hurtigst kan vente sig et fornøjeligt udbytte af sine anstrengelser. Udsigten hertil kan anslås så meget højere, som det i reglen drejer sig om sværere tilfælde, medens udøveren af de mindre misgerninger kun på grund af en svag villie ikke bringer det til større forbrydelser og derved også byder en mindre solid basis for de bestræbelser, der gøres for at forbedre ham.

Vi kunne ikke her gå nærmere ind på midlet og vejen til forbedring.

Bortset fra de nødvendige hjælpemidler, som ligge i anstaltens bygning og organisation, er lederens og sjælesørgerens personlighed af største vigtighed. Fangen har et skarpt øje for sine foresattes menneskelige svagheder, og jo færre mangler han får at se, desto bedre. En dygtig karakter, streng redelighed, forbunden med pinlig retfærdighed og sikker takt er i optræden ligeoverfor fangen ligeså nødvendig som personligt mod og åndsnærværelse. Fangen må agte sin foresatte og have tillid til ham, ellers har indflydelsen, trods al prædiken, intet at sige.

Ligeoverfor den uforbederlige og stadig tilbagefaldende kommer man vel med tiden til at anvende en anden praxis; det strider imod statens formål og selvopholdelsespligt at sætte de forbrydere, der have svoret samfundet en uforsonlig krig, på fri fod og give dem lejlighed til at begå ny misgerninger. Det eneste rigtige er vel en tålelig, men vedvarende indespærring. At bringe denne detention for blot forbryderisk tilbøjelighed i samklang med strafferetten er videnskabens sag. (Zeitsch. f. Schw. Strafr. 1888. H. 1.)
